

ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМ. Т.Г.ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

КОРСУН Ірина Василівна

СОЦІАЛІЗАЦІЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СФЕРІ ВІЛЬНОГО ЧАСУ

ІЗ.00.01. - теорія та історія педагогіки

Корсун

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ - 1996

Д/б. 95.767

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Луганському державному педагогічному інституті ім. Т.Г.Шевченка

Науковий керівник: доктор педагогічних наук
Харченко Сергій Яковлевич

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук
професор
Сущенко Тетяна Іванівна
кандидат педагогічних наук
доцент
Філатова Ірина Іванівна

Провідна установа: Слов'янський державний педагогічний інститут

Захист відбудеться 30 жовтня 1996р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої ради К ІВ.03.01 в Луганському державному педагогічному інституті ім. Т.Г.Шевченка за адресою: 348022 м.Луганськ, вул.Оборонна, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Луганського державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка.

Автореферат розіслано 28 вересня 1996р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради

О.О.Мішко

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00760566 (U)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність дослідження. В умовах глибоких політичних, економічних та соціо-культурних змін в усіх галузях життя сучасного суспільства з'явилась необхідність по-новому поглянути на проблему підрастаючого покоління.

У соціально-педагогічному плані це обумовлено тим, що в недалекому минулому за загальноосвітньою школою був офіційно закріплений статус основного інституту соціалізації особистості, а інші інститути соціалізації виконували як би допоміжну роль.

У вихованні були забуті сімейний етикет, народні звичаї, національні традиції і при цьому культивувались ідеї безконфліктності зміни поколінь, створювалась ідеологічна ілюзія про несуперечливість входження молоді в життя суспільства.

Об'єктивний характер суспільного прогресу в галузі педагогічної дійсності веде до того, що на зміну монопольному становищу школи в галузі соціалізації особистості, їх виховання приходить всебічна взаємодія всіх інститутів соціалізації, що діють у межах правового простору.

Одним із основних інститутів соціалізації, який визнаний у всьому цивілізованому світі регулювати та забезпечувати основні права та обов'язки демократично вільної людини, є сфера його вільного часу.

Зокрема, у відповідних науково-теоретичних розробках та в практичному досвіді більшості країн вільний час, культурно-дозвільну діяльність відносять до такого виборчого виду суспільної життєдіяльності, котрий за своєю природою та суттю є сферою творчого становлення і розвитку людини, усіх його духовно-моральних сил і забезпечує культурний прогрес

суспільства в цілому /Р.Торай, Б.Бло, П.Ферран, Л.Порше, Р.Глотон та інші/.

Передова вітчизняна думка прийшла до тих же висновків: Зокрема, ще в свій час С.Т.Шацький, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський зв'язували вільний розвиток особистості з правильною організацією її життєдіяльності, з обліком фактора вільного часу.

Значний внесок в розробку проблеми вільного часу як інституту соціалізації молоді та фактора її цілісного виховання внесли такі відомі сучасні вітчизняні вчені як: І.С.Кон, Л.М.Сніжко, В.В.Москаленко, О.В.Первишева, А.В.Мудрик, Л.Ю.Гордін та інші /аналіз проблеми соціалізації молоді, принципи взаємодії соціальних інститутів, створення категоріального апарату соціалізації, фактори та умови соціалізації/; Г.О.Бвтеєва, Г.О.Сванідзе, Л.О.Левіна, К.М.Ляльчук, Б.О.Трегубов, В.М.Шамардін та інші /сутність вільного часу, його структура і функції особливості виховання підлітків в умовах вільного часу/; Г.В.Бочарова, В.М.Гуров, А.В.Мудрик, О.С.Газман та інші /аналіз різних змістовних аспектів вільного часу старшокласників, як фактора їх соціалізації/; Ф.С.Махов, Г.І.Попова, В.С.Миколаїва та інші /проблеми організації вільного часу у мікрорайоні, його форми та методи/; Л.К.Балясна, М.П.Анікеєва, С.І.Артем'єва та інші /зміст діяльності позашкільних закладів, організація і методи роботи/; Т.І.Сущенко, Л.Л.Біла, Г.І.Камаєва, Т.С.Позднякова, І.В.Дубровицький та інші /нові форми роботи по організації вільного часу старшокласників/.

Вказаний вище перелік вчених, які займалися проблемою соціалізації особистості у сфері вільного часу, і кількість

запитань, які в тій або іншій мірі висвітлені, свідчать про те, що проблема вільного часу завжди була і залишається актуальною в педагогічній теорії та практиці.

Зрозуміло, що проблема соціалізації особистості старшокласників з необхідною і достатньою повнотою ще не розкритою.

Зокрема, не розкриті її соціально-педагогічні корені, не показана власне педагогічна суть вільного часу старшокласників у сфері вільного часу.

Все вище сказане дозволяє вказати на об'єктивно існуюче протиріччя між виховними можливостями сфери вільного часу як одного із інститутів соціалізації, з одного боку, і неефективним характером використання цих можливостей в реальній педагогічній практиці, з іншого.

Виділене протиріччя дозволило нам усвідомити проблему дослідження і сформулювати відповідно їй теми: "Соціалізація старшокласників у сфері вільного часу".

Об'єкт дослідження:— процес соціалізації старшокласників у сфері вільного часу.

Предмет дослідження: педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати і розробити методику соціалізації старшокласників у сфері вільного часу.

Гіпотеза дослідження: процес соціалізації старшокласників у сфері вільного часу буде здійснюватися більш ефективно, якщо при цьому ураховувати наступний комплекс умов:

— соціально-педагогічних, передбачаючих орієнтацію на суспільне громадянське виховання, на створення оптимальних умов для саморозвитку особистості, на демократизацію та гуманіза-

цію вільного часу;

- організаційно-педагогічних, які забезпечують сполучення організаційно-педагогічної діяльності з різними формами самоорганізації учнів, рівноправність суспільно-організованих, колективних та індивідуальних форм дозвільної діяльності;

- психолого-педагогічних, які потребують своєчасної корекції та регулювання процесів у сфері вільного часу, установлення взаємовідносин із учнями на основі рівноправного співробітництва, урахування специфіки видів дозвільної діяльності.

Відповідно до мети та гіпотези визначились наступні завдання дослідження:

- розкрити педагогічну суть вільного часу старшокласників;
- визначити та обґрунтувати педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу;

- забезпечити впровадження педагогічних умов старшокласників у сфері вільного часу;

- розробити практичні рекомендації соціально-педагогічним робітникам із соціалізації старшокласників у сфері вільного часу.

Теоретичну і методологічну основу дослідження становили концепції вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі філософії, соціології, психології та педагогіки про духовну суть людини, про закономірність його становлення в процесі соціалізації, про роль різних соціальних інститутів виховання в цьому процесі, про вплив сфери вільного часу на формування особистості, володіючи високими загальнолюдськими, національно-громадськими та індивідуально-психологічними якостями.

Методи дослідження. У ході дослідження був використаний комплекс методів: теоретичні методи дослідження /аналіз філософської, соціально-психолого-педагогічної літератури за темою дослідження/, метод теоретичного моделювання при визначенні логічної структури дослідження і розробці відповідної педагогічної технології, метод системного аналізу при виділенні та обґрунтуванні педагогічних умов соціалізації старшокласників у сфері вільного часу, вивчення і узагальнення досвіду роботи з зазначеної проблеми, емпіричні методи: анкетне опитування, бесіда, інтерв'ювання, оцінка /експертна і самооцінка/, тривале спостереження, аналіз документації, дослідно-педагогічна робота у природних умовах діяльності середньої школи, культурно-виховного центру організації вільного часу; застосовувались математичні методи при збиранні, обробці, аналізі та інтерпретації результатів дослідження.

Дослідження проводилось у три етапи:

На першому етапі /1991-1992рр./ -вивчалась філософська, соціально-психолого-педагогічна література за проблемою, аналізувався досвід виховання старшокласників у сфері вільного часу, проводився констатуючий експеримент.

На другому етапі/1992-1994 рр./ -розроблялась методика соціалізації старшокласників у сфері вільного часу, виявлявся комплекс педагогічних умов, створювався культурно-виховний центр організації вільного часу у мікрорайоні СШ №4 м. Луганська, впроваджувалась програма дослідно-педагогічної роботи на базі центру.

На третьому етапі /1994 -1996рр./ - тривала дослідно-педагогічна робота, здійснювався аналіз результатів із ко-

ректоровкою, вносились відповідні удосконалення в діяльності центра, узагальнювались результати дослідно-педагогічної роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- вперше, виходячи з аналізу сучасних суспільних умов і педагогічної діяльності, сфера вільного часу старшокласників розглядається як фактор її соціалізації і на цій основі визначається її педагогічна сутність;

- виділений і обґрунтований комплекс умов соціалізації старшокласників у сфері вільного часу та подана їх змістова характеристика;

- виявлені і впроваджені в практику основні шляхи та напрями удосконалення педагогічної діяльності у сфері вільного часу на основі визначеного комплексу умов.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що дотримання висунутих педагогічних умов дозволяє усунути розподілення між можливостями сфери вільного часу соціалізації старшокласників і характером, змістом її реальної дозвільної діяльності, бо ці умови передбачають більш вищий рівень практичної організації дозвілля.

Запропановані в дисертації шляхи і напрями удосконалення сфери вільного часу дають вчителям, вихователям, соціальним педагогам і іншим категоріям педробітників практичні зразки та орієнтири в свідомості власних моделей організації та побудовання дозвільної діяльності на основі рекомендованих педагогічних умов.

Достовірність результатів дослідження, його основних висновків забезпечується теоретичним рівнем розробки проблеми соціалізації особистості у сфері її вільного часу, ізу-

чення відповідного соціально-педагогічного досвіду, використання системи взаємозв'язаних методів дослідження адекватних його логічної структури, кількісним і якісним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу, його експериментальною перевіркою.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалися в процесі дослідно-педагогічної роботи з організації вільного часу старшокласників на базі ШІ №4 м.Луганська, Управління молодіжної політики Луганської облдержадміністрації, Луганського міського Палацу позашкільної роботи та дитячої творчості, станції юних техніків м.Брянки, шляхом публікації статей з проблеми дослідження, виступів перед вчителями, вихователями, педагогами, організаторами дозвільної діяльності, студентами педагогічного інституту, старшокласниками мм. Луганська, Северодонецька, Брянки.

Результати дослідження доповідались на міжнародних /Москва, 1994р./, республіканських /м.Северодонецьк, 1995р., м.Запоріжжя, 1995р./, регіональних /м.Луганськ, 1992р./ науково-практичних конференціях.

На захист виносяться наступні положення:

- педагогічна суть вільного часу старшокласників як одного з інститутів соціалізації молоді міститься в необхідності надання їм волі в проведенні часу, зміни занять в чітко виявленному напрямку на творчу діяльність в діалектичну єдність педагогічного керівництва та самодіяльності учнів;
- педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу, представлені комплексом, який складається з соціально-педагогічних, організаційно-педагогічних, психолого-педагогічних умов, визначених відповідно проектування,

організації та проведення вільного часу учнів.

Основний зміст роботи.

Дисертація складається із вступу, двох глав, висновків, закінчення, списку використаної літератури, додатку.

У вступі обґрунтовується актуальність проблеми дослідження, визначається об'єкт, предмет, гіпотеза, мета, завдання, наукова новизна, теоретичне та практичне значення.

У першій главі "Теоретичні основи дослідження" проводиться аналіз філософської, соціологічної, психологічної і педагогічної літератури з проблем соціалізації особистості, вільного часу, взаємодія сфери дозвільно-творчої діяльності з особистістю, обґрунтовуються концептуальні ідеї дослідження про соціологізуючі характери фактора вільного часу.

Встановлено, що в науці досі ще не відпрацьований єдиний категоріальний апарат в галузі даної проблеми. Тому зроблена спроба привести необхідні поняття в єдину систему відповідно з метою, логікою та змістом дослідження.

Під "соціалізацією" особистості розуміється процес взаємодії індивіду і суспільства на основі предметно-перетворюючої діяльності індивіда, результатом якого є конкретно-історична форма його соціальності /В.В.Москаленко, Л.І.Божович, І.С.Кон, В.О.Сухомлинський, А.В.Мудрик, В.Г.Бочарова/.

Сам процес соціалізації в наш час суттєво змінився. Якщо раніше вважалося, що єдність макро- і мікросереді забезпечується вирішальною роллю спрямованої соціалізації, котра забезпечує переведення цінностей, характерних для всього суспільства в галузь індивідуального, то сьогодні вважають-

ся, що сама мікросереда здатна акумулювати і створювати нові форми проявлення суспільної свідомості, тобто об'єктивно впливати на спрямовану соціалізацію /Б.Бло, Р.Глотон, Л.Порше, В.Г.Войтко, Л.Ю.Гордін, Л.М.Марковець, Е.Б.Столбун, В.Я.Силе, В.В.Лізанчук/.

В єдиній системі інститутів /або факторів/ соціалізації таких як школа, сім'я, дитячі громадські об'єднання, товариство однолітків, засоби масової інформації, культурологічна, художньо-творча, розважально-дозвільна діяльність і так далі, вільний час займає цілком певне місце, виконує цілком певні функції та має власні, характерні особистості /І.С.Кон, А.В.Мудрик, В.Г.Бочарова та інші/.

Поняття "вільний час" визначається як частина позаробочого часу, що залишається у особистості за винятком різних необхідних витрат. Це час самоцінного погодження, розширення знання, їх поглиблення та розвиток творчих здібностей /М.Г.Бушканець, Л.О.Левіна, І.М.Суботіна/.

У сучасний період не можна розглядати роль вільного часу до образу життя людини тільки з позицій його розповсюдження. Необхідно урахувувати прогресивну динаміку виробництва, вплив нових засобів інформації, зростаючу кількість можливостей організації вільного часу.

Вільний час розуміється, перш за все, як час самостійно вибраної і жаданої діяльності, коли є можливість реалізувати особисті ідеї, мети, бажання.

У цьому випадку педагогічний вплив є партнерською допомогою в придбанні самостійності. Основопокладаючими методами такого впливу виступають відповідні консультації, інформація, орієнтація, освіта, заохочення і стимулювання, ініціативність.

Головним тут є прищеплення здатності до соціально-комунікативних і індивідуальних дій /Ф.С.Махов, К.М.Ляльчук, Б.О.Трегубов, О.П.Пермякова/.

На цій основі може бути дана педагогічна характеристика сутності вільного часу старшокласників, визначена його структура, функції, специфічні риси в сукупності, які визначають теоретичні основи досліджуємої проблеми. Зрозуміло, що такий розвиток особистості відбувається в процесі її соціалізації, яка виступає основою формування особистості взагалі, і тим більше у сфері вільного часу.

Закономірно і те, що тепер педагогіка вільного часу може бути відзначена як одна з галузей соціальної педагогіки та соціальної роботи, що припускає розкриття закономірностей виховання різних соціально-демографічних груп людей у процесі самодіяльних занять в умовах вільного часу.

Найбільш загальні суттєві ознаки вільного часу, як фактору соціалізації особистості проявляються у старшому шкільному віці.

При цьому, під вільним часом старшокласників ми розуміємо ту частину його загального бюджету часу, котра залишається після виконання навчальних обов'язків, задоволення їх природних, життєвих потреб і деяких, незалежних від волі школяра непродуктивних витрат /Г.О.Євтєєва, Г.О.Сванідзе/. Вільний час, звичайно, використовується старшокласниками за власним розсудом.

Таким чином, процес формування особистості старшокласника в сфері вільного часу треба здійснювати відповідно мінливої дійсності, реальними соціокультурними процесами. Закономірна багатомірність, поліфонічність вільного часу перед-

бачає широкі можливості в цілях управління вільним часом старшокласників /М.В.Коваль, О.В.Кузьмін, М.М.Бахтін, О.Ф. Лосєв, В.С.Біблер/.

Характерними ознаками сутності вільного часу є:

- 1/ можливість користуватись вільним часом;
- 2/ відсутність жорстокої правової, технологічної і соціальної регламентації;
- 3/ наявність зміни видів діяльності, їх взаємозаміна, вільне чергування і послідовність;
- 4/ безпосередня спрямованість вільного часу на саморозвиток.

Зазначені вище підходи до проблеми соціалізації вільного часу старшокласників обґрунтували відповідно методика дослідження. Побудована модель дозволяє здійснити дослідно-педагогічну роботу, зробити констатуючий зріз. При моделюванні умов соціалізації старшокласників в сфері вільного часу ми урахували особливості даного методу в педагогічних дослідженнях.

Для обґрунтування педагогічних умов соціалізації старшокласників у сфері вільного часу застосовувались системно-особистісні підходи, у результаті яких вдалось визначити систему вказаних умов.

Поряд із вищезгаданими застосовувались емпіричні методи дослідження: анкетне опитування, бесіда, інтерв'ювання.

Для найбільшої повноти і достовірності результатів одержування більш інформованих даних використовувались формулювання, в яких передбачаються різні методи кількісної оброб-

ки даних. У цьому зв'язку нами використовувалися методи шкалювання, які дозволили розподілити сукупність вивчених об'єктів із ступеня вираження загального для них властивості, ординарні /порядкові/ шкали, шкали установок, оціночні шкали. Крім цього, ми звертались до методу полярних профілів і до методу визначення індекса задоволеності.

Використання даних методів дозволили здійснити дослідно-педагогічну роботу, зробити констатуючий зріз.

У другій главі "Шляхи та умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу" зроблений аналіз використання вільного часу старшокласниками і його вплив на становлення їх особистостей: виявлені відповідні педагогічні умови соціалізації старшокласників в сфері вільного часу; розглянуті основні характеристики дослідно-педагогічної роботи з організації вільного часу старшокласників.

Дослідження проводилось в середніх школах №№ 51, 4,5,20, 14, 38, 13, 52, 47, у гімназії /м.Луганськ/, Успенської СШ. Школи, класи вибирались методом випадкової вибірки, однак це були школи всіх чотирьох районів м.Луганська.

Об'єктом дослідження стали учні 8-ІІ класів вищезгаданих шкіл міста /вибірка 400 чол./, педагоги /вибірка 64чол./, батьки /вибірка 137 чол./.

Констатуючий зріз у ході дослідно-педагогічної роботи показав, що старшокласники найбільш задоволені незаорганізованими формами проведення вільного часу в неформальному оточенні.

У незначній мірі їх задовольняли ті форми організації вільного часу, які не сприяють задоволенню потреб, бажань,

інтересів молоді.

Серед головних недоліків, на думку самих школярів, їх батьків, вихователів є відсутність загально цікавого діла, низька культура системи організації та самоорганізації вільного часу старшокласників.

Разом із тим, закономірно, що самі школярі прагнуть одержати нову інформацію, прилучатися до конкретного творчого діла, провести вільний час, не тільки весело, але і з користю, виявить себе. Наява указаної потреби є об'єктивною базою для організації системи вільного часу на відповіднім рівні.

Природньо, що подібний стан справ у сфері вільного часу старшокласників не відповідають потребам часу. Стає ясною необхідність, з одного боку, виявлення в ході дослідження педагогічних умов, забезпечуваючих найбільший рівень функціонування сфери вільного часу, а з іншого боку, – утворення практичної системи організації вільного часу старшокласників, максимально відповідній оптимальній системі виділених педагогічних умов.

У ході дослідно-педагогічної роботи були виявлені наступні педагогічні умови соціалізації старшокласників у сфері вільного часу:

I. Соціально-педагогічні, включаючи в себе і розкриваючи, по-перше, суть соціальної цілі виховання як розвитку особистості в єдності її загальнолюдських, конкретно-історичних, національних і індивідуальних початків; по-друге, характеристику соціально-педагогічного керівництва вільним часом, спрямованого перед усім, на утворення необхідних умов для культурно-дозвільної діяльності дітей; по-третє, ідеї демо-

кратизації і гуманізації вільного часу старшокласників.

2. Організаційно-педагогічні умови, передбачаючи, по-перше, сполучення організаційно-педагогічної діяльності з різними формами самоорганізації учнів; по-друге, відмова від гіпертрофії суспільно-організованих і колективних форм дозвільної діяльності і визначення індивідуальних форм рівною сферою реалізації інтересів учнів; по-третє, використання методу випереджаючих груп, як одної з умов раціонального планування і організації вільного часу старшокласників.

3. Психолого-педагогічні умови, передбачаючи, по-перше, своєчасну психолого-педагогічну корекцію та регулювання процесів, які відбуваються в сфері вільного часу; по-друге, установлення педагогічно доцільних взаємовідносин між педагогами та старшокласниками, як суб'єктами організації вільного часу; по-третє, створення ефективного науково-методичного забезпечення функціонування сфери вільного часу.

Виявлені нами на основі вихідної концепції педагогічні умови соціалізації старшокласників в сфері вільного часу представляють собою взаємозв'язок, сукупність трьох груп умов: соціально-педагогічних, організаційно-педагогічних, психолого-педагогічних. Кожна з них відображає визначений аспект дослідження проблеми, а всі разом вони дали нам науково обґрунтовані педагогічні орієнтири з організації вільного часу старшокласників, дозволили створити практичну систему організації вільного часу старшокласників.

Суть нашої дослідно-педагогічної роботи з провадження розробленого нами комплексу педагогічних умов складалася, по-перше, в розробці нових засобів педагогізації процесів ке-

рівництва вільним часом учнів.

Їх реалізації здебільшого сприяли: утворений при Управлінні молодіжної політиці Луганської облдержадміністрації Координаційна Рада, що забезпечує координацію дій установ, організацій, громадських об'єднань, зацікавлених у проведенні цілеспрямованої молодіжної політиці на території міста /району/, де нами були розроблені основні завдання даної Ради; створений постійно діючий "круглий стіл" молодіжних організацій на базі Управління молодіжної політиці, на основі розробленої нами методики з організації його роботи головними завданнями котрого з'явилися: обмін думками, інформацією, підтримкою і допомогою організаціям у здійсненні соціально значимих молодіжних ініціатив, підготовка та проведення спільних програм з організації вільного часу старшокласниками у проведенні нами конкурсних програм "Краща подруга", "10 кроків впевненості в собі", гри "Старт Тинейджер" на базі клубів м.Луганська та області.

По-друге, в реорганізації діяльності станції юних техніків м.Брянки, яка проводилась на основі клубного принципу побудови його роботи, принципів законності, гуманізму, справедливості, співробітництва, ураховуючи інтереси та побажання учнів.

По-третє, в розробці і впровадженні на базі мікрорайону СШ №4 м.Луганська інваріативної моделі культурно-виховного центру за місцем проживання, де школа вирішує завдання з педагогізації позашкільного середовища шляхом взаємодії з усіма інститутами соціалізації, а також підприємствами, як державних, так і комерційних структур. У межах даного культурно-виховного центру за місцем проживання нами було рекомендова-

но ряд заходів, котрі виходячи з нашого досвіду органічно можуть вписатися в практику виховної роботи по організації вільного часу старшокласників.

Зокрема, організація роботи клубу "Голівуд" разом з "Дискоклубом" Центру проведення дискотек відкритого типу.

Для суттєвого інтенсифіцирування загальнопедагогічної підготовки студентів, які займаються на відділеннях за фахом "соціальна педагогіка", де акцент у викладанні педагогічних дисциплін робиться на виховну практику в позаурочний час та межі школи, нами розроблені та впроваджені в навчання студентів спецсеминар "Організація вільного часу учнів".

Таким чином, проведена дослідна робота з орієнтацією на виявлення раніше педагогічних умов відображає в своїй сукупності ті можливі шляхи і напрямки, котрі зв'язані з проектуванням, організацією і проведенням вільного часу старшокласників.

Особливістю дослідно-педагогічної роботи в порівнянні з педагогічним експериментом є складність в одержанні кількісних характеристик, показуючи ефективність проведеного дослідження. Це в повній мірі відноситься і до нашого дослідження, оскільки емпірична база не дозволяє зосередити зусилля на будь-який конкретній постійній групі учнів.

Проте, ми керувалися такими критеріями оцінки:

1. Ступінь привабливості для учнів різних видів вільного часу.
2. Ступінь задоволення різними формами організації дозвілля.
3. Мотиви задоволення тими або іншими формами органі-

зації вільного часу.

4. Тимчасові характеристики зміста вільного часу.

Емпіричною базою, де, по-перше, в найбільшій ступені був реалізований весь комплекс педагогічних умов і, по-друге, де в найменшій ступені змінився контингент старшокласників став для нас мікрорайон СШ №4 м.Луганська, а точніше, учні культурно-виховного центра за місцем проживання цього мікрорайону /72 чол./, котрі опитувались за нашою методикою як до, так і після проведення дослідно-педагогічної роботи.

Аналіз проведеної дослідно-педагогічної роботи показав кординальні зміни: в ступені привабливості для учнів різних видів вільного часу /такі види вільного часу, як відвідування гуртків вийшли в сферу найбільш привабливих видів вільного часу/. Це пояснюється тим, що з утворенням центру в досліджуваному нами мікрорайоні у старшокласників з'явилась потреба в спілкуванні з друзями, а робота різних клубів та гуртків в центрі дала можливість проявлення своїх творчих здібностей; в підвищенні індексу задоволеності старшокласниками різними формами організації вільного часу, котрі спрямовані на більш підвищену творчу діяльність: кімнати школяра, багатопрофільні дитячі центри в мікрорайоні /індекс задоволеності центрами збільшився відповідно з - 0,21 до + 0,46/; в сфері мотивів задоволеності старшокласників організацією вільного часу, де з 7 найменш значимих мотивів, 4 підвищили свій коефіцієнт значимості /можливість вибору гуртків $K_{\text{ЗН}}$ підвищився з - 0,25 до + 0,50; розумна організація вільного часу - $K_{\text{ЗН}}$ підвищився з - 0,35 до + 0,40, бажання

проводить вільний час в шкільному середовищі - $K_{\text{зн}}$. підвищився з $- 0,50$ до $+ 0,10$, різноманітність форм вільного часу - $K_{\text{зн}}$. підвищився з $- 0,38$ до $+ 0,25$ /; у зміні тимчасових характеристик, де наявність стійкого характеру мотивації вибору вільного часу старшокласниками дозволило в значній мірі перевести вільний час з непродуктивного чисто розважального, порожнього проведення часу в більш організоване, продуктивне з метов і перспективами майбутньої життєдіяльності старшокласників /якщо до проведення дослідно-педагогічної роботи тільки 10% старшокласників віддавало перевагу змістовному провадженню часу, то після неї вже $- 40\%$ /.

На основі висловленого вище можна стверджувати про ефективність проведеної нами дослідно-педагогічної роботи.

У заклченні дисертації викладені основні теоретичні та практичні результати дослідження:

- виявлені аспекти, через котрі нами розглядалися поняття "вільний час" і "соціалізація";

- визначені основні ознаки вільного часу, характеризуючі її сутність;

- на основі аналізу літератури міжнародної практики в досліджуємії нами теми були визначені критерії практики соціальної роботи без котрої не можлива нова модель соціального виховання в сфері вільного часу;

- виявлені структурні компоненти вільного часу, визначена їх суттєвість та специфіка;

- визначені критерії ефективності організації вільного часу старшокласників і зміст рівнів проведення часу;

- виявлені педагогічні умови соціалізації старшокласників

в сфері вільного часу;

- розроблені методичні рекомендації в правильній організації вільного часу старшокласників, а також в найбільш поглибленій підготовці фахівців у цій сфері.

Нами було встановлено, що:

-обов'язковою умовою ефективності організації виховної роботи є природне прагнення юнаків та дівчат до міжособистісного спілкування; пробудження в них почуття дружби, товариства, насичення цим кожного компонента педагогічної системи, перетворення його в рівноправне співробітництво педагогів і підлітків, в основну форму їх взаємодії;

-клубні форми роботи за місцем проживання сприяють організації діяльності старшокласників у вільний час, тому що розкріпачення атмосфери взаємовідносин підлітків і дорослих, проявлення творчого потенціалу підлітка в максимальній мірі відповідає реальній життєдіяльності старшокласників.

На основі результатів, одержаних в ході дослідження нами сформульовані деякі рекомендації:

1. Система роботи педагогів у сучасній школі повинна забезпечити педагогіку орієнтацією школярів у сфері вільного часу, щоб запобігти негативного соціального впливу.

2. Успішне вирішення проблеми правильної та раціональної організації вільного часу старшокласників залежить від правильного визначення змісту роботи, котра повинна будуватися перш за все на взаєморозумінні між усіма інститутами соціалізації, співробітництві, самоуправлінні, виконувати роль методологічного орієнтиру, що припускає оновлення її мети, змісту та методів організації.

3. Успішне рішення проблеми організації вільного часу знаходиться у прямій залежності від ступеня приваблення різних гуртків народної творчості, театральних, танцювальних різнопрофільних клубів в акціях милосердя для дітей-інвалідів, виділення коштів Управління молодіжної політики для добродійних концертів, Новорічних свят, карнавалів для дітей сиріт.

4. Наші дослідження показали, що оптимально вирішить проблему організації вільного часу старшокласників можуть культурно-виховні центри за місцем проживання, сприяючи організації вільного часу старшокласників.

5. Впровадження в навчальний процес педагогічного вузу розробленого нами спецсемінару "Організація вільного часу учнів" дозволить суттєво інтенсифікувати загальнопедагогічну підготовку студентів, як майбутніх соціальних педагогів.

Наведені в нашому дослідженні висновки та пропозиції не претендують на остаточне вирішення проблеми правильної та ефективно організації вільного часу старшокласників.

Подальшого дослідження потребують проблеми: взаємодії загальноосвітньої школи та дитячих культурно-дозвільних центрів за місцем проживання, реального урахування інтересів школярів і розвитку їх творчості, оптимального сполучення колективних, групових та індивідуальних форм дозвільної діяльності.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в таких публікаціях автора:

I. Вивчення сфери вільного часу старшокласників як компонента педагогічної підготовки майбутніх вчителів // Вища педагогічна освіта: Концепція, методологія, шлях реалізації:

Тез. доп. наук.-практ. конф. 23-25 квіт. 1992р. - Луганськ, 1992р. - С.121 - 122.

2. Соціалізація особистості старшокласників у сфері вільного часу //Тези доп. на наук.-практ. конф. НДІ розвитку особистості, 14-16 черв. - М.: НДІ розвитку особистості, 1994р. - С.89 - 91.

3. Педагогічна сутність вільного часу навчаючої молоді як одного з інститутів соціалізації //Концепція національного виховання і шляхи її реалізації: Тез. доп. на наук.-практ. конф. 25-26 квіт. 1995р.- Запоріжжя, 1995р.- С.83 -85.

4. Вільний час як один із суттєвих інститутів соціалізації навчаючої молоді //36. наук.праць - Луганськ, 1996р. - С. 117 - 121.

А Н Н О Т А Ц И Я

Курсун Ирина Васильевна: Социализация старшеклассников в сфере свободного времени.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Луганский государственный педагогический институт им. Т.Г.Шевченко, Луганск, 1996.

Исследовался процесс социализации старшеклассников в сфере свободного времени. Обоснованы понятия "социализация", "свободное время старшеклассников", содержание, структура, сущность свободного времени старшеклассников как одного из институтов социализации. Определены пути и выявлены педаго-

гические условия социализации старших школьников в сфере свободного времени. Спытно-педагогическая работа дала возможность воплотить совокупность выявленных автором условий по организации свободного времени, обеспечивающие эффективность процесса социализации старшеклассников в сфере свободного времени.

A N N O T A T I O N

KORSUN I.V.; SOCIALIZATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE SPHERE OF FREE TIME.

THE THESIS FOR THE SCIENTIFIC DIGREE OF THE CANDIDATE OF PEDAGOGICAL SCIENCES ON SPECIALITY 13.00.01 - THE PEDAGOGIC THEORY AND HISTORY, EAST-UKRAINIAN UNIVERSITY, LUGANSK STATE COLLEGE OF EDUCATION, NAMED AFTER T.G.SHEVCHENKO, LUGANSK, 1996.

THE PROCESS OF SOCIALIZATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS WAS UNDER INVESTIGATION. THE NOTIONS "SOCIALIZATION", "FREE TIME OF HIGH SCHOOL STUDENTS", THE CONTENT AND THE STRUCTURE OF FREE TIME OF HIGH SCHOOL STUDENTS AS ONE OF THE INSTITUTIONS OF SOCIALIZATION WAS PROVED. THE WAYS AND THE EDUCATIONAL MEANS OF SOCIALISATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE SPHERE OF FREE TIME WERE DEFINED. THE EXPERIMENTAL WORK ALLOWED TO PUT THE AUTHOR'S IDEAS OF THE ORGANIZATION OF FREE TIME OF HIGH SCHOOL STUDENTS INTO PRACTICE WHICH MADE THE PROCESS OF SOCIALIZATION MORE EFFECTIVE.

Ключові слова: "соціалізація", "інститути соціалізації", "вільний час старшокласників", "сфера вільного часу", "дозвілля".

Тиражирование АОЗТ "Максим-полипринт"

Заказ №156. Тираж 100 экземпляров.

Сдано в печать 26.09.96г.

Отпечатано 27.09.96г.

Бунага финская. Ризография.

439900

AB 35.767

AB.35.767